

ЗА ПРИЧИННОСТТА И СЕМАНТИКАТА ВЪВ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ ИТАЛИАНСКИ И БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Димитър Веселинов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Десислава Давидова, *Причинност и семантика*. София: Издателство на Нов български университет, 2025, 164 с., ISBN 978-619-233-344-7 (печатно издание); 978-619-233-345-4 (електронно издание)

Монографията на Десислава Давидова изследва семантиката на причинно-следствените отношения. Тази проблематика се счита за продължение на професионалните интереси на Давидова, която от години изследва различните аспекти на причинно-следствената връзка. Ако в дисертационния си труд (2021 г.) Давидова се фокусира върху отстъпителните конструкции, изразяващи нарушената логическа връзка между причина и следствие, то в настоящата монография авторката, повлияна и от класификацията на хърватския италианист П. Текавич за подчинените изречения в италиански език (1972), показва логическата връзка в причинно-следствените отношения от гледна точка на причината (А, защото В) и от гледна точка на следствието (толкова А, че В).

В книгата са разгледани двата изразителя на причинно-следствените отношения – изреченията за причина и за следствие, включени в синтактично единство от главно и подчинено изречение, съответно причинна конструкция и конструкция за следствие. Освен върху анализа на конструкциите от сложно-съставно изречение монографията се спира и на безсъюзните изречения, както и на отношенията в рамките на простото двусъставно изречение. (Впрочем темата за безсъюзните изречения заема сякаш периферно място в синтактичната литература и подлежи на допълнителни изследвания, доколкото в съпоставителен план такива не са правени досега.)

Преводният контекст, представляващ езиковия материал на съпоставителното изследване, предполага то да се направи на основата на корпус, екскерпиран от художествена литература в оригинал и превод. За целите на корпуса Давидова целенасочено избира примери от художествената литература, а не от публицистичната например; тя мотивира избора си със способността на ху-

дожествената литература да поднася на читателя безкраен ресурс от вселени, характери, душевни състояния, пейзажи, истории, възпроизвеждащи, повече или по-малко, заобикалящата ни действителност и пречупени през авторския поглед. Това се превръща в благодатна почва за изследване на причинно-следствените отношения от различни ъгли и дава възможност за тяхната по-задълбочена интерпретация.

Въпреки че на пръв поглед причинно-следствената връзка показва ясен семантико-синтактичен профил, който предполага идентичен профил и в превода ѝ, фокусът на книгата е съсредоточен върху една семантична особеност, проявена в известна „нестабилност“ и забелязана в двете лица на причинно-следствената връзка: авторката тълкува „нестабилност“ като всички онези прояви на непълнота в изразяването на причинно-следствените отношения, които изпъкват особено ярко в преводен контекст. Такива прояви са изразени в: пропуск (елипса) на съюз за причина в превода от и на италиански език; съюзна замяна в конструкциите за причина и следствие в превода или оригинала; в по-малък мащаб в причинните конструкции се разгледат няколко случая на обратна каузация. Приложеният функционално-семантичен анализ разкрива няколко подобни езикови явления с проявена семантична непълнота в причинно-следствената връзка. Давидова анализира вече публикуваните преводни варианти с цел да покаже друг възможен или възможно най-адекватен вариант спрямо оригинала, който да отрази най-пълно и точно единството между форма и съдържание. Това най-често е постигнато чрез буквален превод на оригиналния текст, умишлено различен от публикувания превод, чрез който се компенсира семантичната непълнота. Този подход е приносно ориентиран: да подпомогне работата на преводача, чиято роля е изключително важна, доколкото той е отговорен за облика на причинно-следствената връзка пред читателската публика.

С помощта на двуезичния корпус причинно-следствената връзка показва многопластовост в изразяването си, като бива или категорична и недвусмислена, или загатната чрез смислови отношения, а ако в едната страна липсва, то в другата тя е изразена чрез подходящи езикови средства. Прибавянето ѝ в езика цел всъщност легитимира същността ѝ там, където тя формално липсва, но контекстуално е дала основание за характера си. Разгледаните езикови явления в превода на причинните конструкции и тези за следствие ги превръщат в динамични конструкции вследствие на стилистичното им обогатяване, но понякога и конструкции с по-ниска степен на адекватност и вярност с оригинала. Всички показани случаи на съюзно добавяне или замяна онагледяват богатството на езиковите ресурси в езика оригинал и езика цел.

Разгледаните в книгата конструкции са своеобразно помагало по синтаксис и превод не само на изреченията за причина и следствие, но и на останалите изречения от причинно-следствения спектър, както и на тези с „хибридна се-

мантика“ (в случаите на изреченията за следствие). Формообразуващ фактор при италианските подчинени изречения се явява наличието съответно на лична или нелична глаголна форма и това дели подчинените изречения на експлицитни и имплицитни. Въпросът за превода им на български език е важен, доколкото, от една страна, в български език такова деление на подчинените изречения не съществува, а от друга – статутът на българските нелични глаголни форми е различен: това са обособени части, принадлежащи към структурата на простото изречение. Поради това между италианските имплицитни подчинени причинни изречения и съответните български нелични глаголни форми е невъзможно да се постави знак на абсолютно равенство. Резултатът се вижда и в анализа, където Давидова изтъква диспропорцията между употребените италиански имплицитни причинни изречения с често срещания герундий, със сложен инфинитив и минало причастие, и българските им съответствия с тази нелична глаголна форма. Фактът, че преводачът не се е поддал на скрити синтактични влияния от езика оригинал и е предпочел вариант със спрегнат глагол и съответния подчинителен съюз, се отбелязва от авторката като положителна тенденция.

Приносен характер носи и тази част от книгата, която е посветена на българските конструкции за следствие, които авторката дефинира и класифицира според степента на притежание на дадено качество, както и резултата от притежанието на това качество. Предвид липсата на подобна класификация в българската лингвистична литература, предложената от Давидова внася повече яснота относно характера на тези конструкции в българския език. Друг ключов момент при тази проблематика са случаите на „хибридна“ семантика между изреченията за следствие и цел, от една страна, и между изреченията за следствие и тези за начин и количество – от друга. Авторката допълва семантичния профил на тези конструкции, като показва случаи на „фалшиви“ изречения за следствие в отрицателна форма с финален характер (за цел), както и имплицитни изречения с преобладаващ финален характер.

В заключение, изследването може да се определи като практически ориентирано в помощ на ученици, студенти и преподаватели по италиански, които имат интерес към допълнително задълбочаване на езика чрез синтаксиса и превода на синтактичните конструкции. Вече бе изтъкната и ползата за преводачите, които често се изправят пред нелеката задача да работят с дълги периоди с преплитачи се различни смислови отношения: в такива периоди конструкциите за причина и следствие невинаги изпъкват и дори придобиват второстепенно, почти „аксесоарно“ значение.

ЛИТЕРАТУРА

ДАВИДОВА, Д., 2025. *Причинност и семантика*. София: Издателство на Нов български университет. ISBN 978-619-233-344-7 (печатно издание), 978-619-233-345-4 (електронно издание)

REFERENCES

DAVIDOVA, D., 2025. *Prichinnost i semantika*. Sofia: Izdatelstvo na Nov balgarski universitet. ISBN 978-619-233-344-7 (печатно издание), 978-619-233-345-4 (електронно издание)

ON CAUSALITY AND SEMANTICS IN THE INTERACTION BETWEEN ITALIAN AND BULGARIAN

✉ **Prof. Dimitar Vesselinov, DSc.**

ORCID iD: 0000-0002-3771-2031

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Faculty of Classical and Modern Philology

Department of Turkic and Altaic Studies

15, Tzar Osvoboditel Blvd.

1504 Sofia

E-mail: dvdimitrov@uni-sofia.bg